

Felavattuk a Jahrzeit-falat

Május 20-án átadták a fekete gránitból készült Jahrzeit-falat a Dohány utcai Zsinagógában. Már több hónapja jeleztük lapunkban, hogy készül a tábla, a kis gyertyákkal, s ma már ott olvashatjuk elhunyt szeretteink nevét. Aki eddig elmulasztott jelentkezni, még nem késett el, és pótolhatja Fülöp Ildinél a templomkörzetben.

Az ünnepélyes avatáson főrabbinck, dr. Frölich Róbert, és alelnökünk, Nádel Tamás szolt a több mint, ötven megjelenhez.

Nádel Tamás, a Dohány utcai Zsinagóga alapítványának elnökeként, beszélt arról, hogy az Alapítvány kiemelten kezeli hittestvéreink, szeretteink emlékének méltó ápolását. Az elmúlt évben avattuk fel templomkertünkben azon hittestvéreink emlékfalát, akik a vészorszak idején a gettóban veszítették életüket, s a Zsinagóga kertjében temették el őket. S most ismét emlékhelyet avatunk, azon elhunytainkra emlé-

Hozzátette, elhunyt hittestvéreink közül sokan holocaust áldozatok, többen szép kort megélő hozzánk-tartozó, de mindegyiküket közösen és mélyen gyászoljuk e falnál! A gyász mindannyiunkat megérint és mindenki úgy gondolja, fájdalmasan korán veszítettük el őket! Az rájuk történő emlékezés mindannyiunk számára nemcsak vallási kötelesség, de fel-feltörő lelki igény is. A kis gyertyák fényei emlékeznek és emlékeztetnek bennünket mindazokra, akiket siratunk, s akikre tisztelettel, szeretettel, hálával és mély fájdalommal gondolunk.

keze, akik templomunkba jártak, itt gyakorolták hitéletüket, sokat tettek e közösségért és már nincsenek közöttünk, de nincsenek az élők között már családtagjaik sem. És itt sirathatjuk elhunyt szeretteinket mi is, az élők. E gyönyörű, impozáns templomhoz igazán illő Jahrzeit-fal méltó hely lesz fájdal-munk megnyilvánítására, emlékezésünk gyakorlására. Az elnök úr köszönetet mondott az elképzelést mélyen átérző kreatív megvalósítónak: Dévényi Gábornak.

A tábla előtt, a nevek olvasása közben szinte mindenki arckifejezése azt árulta el, hogy röpké időutazáson vett részt, és felidézte családtagjai, rokonai emlékét. A gyertyák egy évben ötször világitanak szeretteinkért: haláluk héber naptár szerinti évfordulóján, és a négy Mázkír napon, vagyis Jajm Kippur, Smini Áceresz, Pészach 8. és Sovuajs 2.napján. Miként alelnökünk zárta beszédét: *Emlékeznünk és emlékeztetnünk kötelesség!*

Zarándokút Lág Boajmer napján

Az ómerszámlálás 33. napján szünetel a gyász. Ilyenkor mi zsidók hagyományosan kirándulunk, vidám programokat szervezünk, továbbá sokszor esküvőt tartunk. Mi is megszakítottuk a gyászt és ötvenketten elmentünk Kelet-Magyarországra egy zarándokútra.

Réggel 8 órakor indultunk a Dohány utcai Zsinagóga elől, 11-kor már Nagykállóra érkeztünk Jicchok Eizik Taub rabbi sírházhoz. Itt mindannyian becsúszattunk kvitlijainkat a sírkő fölé, és ki-ki elmondta imáját. Jicchok Eizik Nagykállón született, neve bera-gyogta az egész zsidó világot. A Kállói Szentként is emlegetett csodarabbi Baál Sém Tov, azaz a Szent I.tennév ismerőjeként híresült el a kelet-magyarországi chászid zsidók körében. Számtalan gyógyulás, bölcs példázat mellett, nevéhez fűződik, a „Szól a kakas már” című szatmári népdal, amely a vidéki zsidóság himnuszává vált. Az anekdoták szerint a fiatal Kossuth Lajost is megáldotta.

Következő úticélunk a kállói új temető volt, amelyben szintén egy nagy cádik nyugszik, Bródy Emá-nuel (Menáchem Bródy) rabbi, aki híres jesivát tartott fenn, a neki kialakított ajhelt több száz sír veszi körül. Ezután indultunk Tokajba, ahol a helyi hitközség vezetője, Lówy Lajos fogadott bennünket és csodálatos előadást tartott a tokaji zsidóság és a chászidizmus történetéről. Itt ebédeltünk, vendéglátónk dinnyével is meglepett bennünket ebéd után, sőt mindannyian kap-tunk egy igazi tokaji kóser bort. Nagyon köszönjük neki a meleg fogadtatást! A tokaji imateremben együtt imádkoztunk. A pihenő után átmentünk Bodrogkeresztúrra. Itt

pihent meg végleg Steiner Jesája, akinek nevéhez számos legenda fűződik. Ezekből a teljesség igénye nélkül néhány:

- A nagy rabbi ágya mellett éjszánként mindig ott volt a botja és az ünneplő ruhája, ha jön a Messiás, késedelem nélkül, illően fogadhasza.

- Úgy járt, mintha lebegett volna, olyan selyemfényű volt fekete ruhában, csak úgy suhogott, ahogy lépkedett. Mindig kísérték két oldalról, ha ment, utat adtak neki. Deutsch László főrabbi úr kalauzolt bennünket minden helyszínen, de a számára legkedvesebb hely csak ezután következett. Csodálatos zsinagógát ismertünk meg Mádon. A mádi zsinagóga 1795-ben épült, majd 500 zsidó élt ekkor a faluban. Ma már sajnos senki sincs, aki a zsinagógába járhatna minden nap. Mádról, és a helyi zsidó életéről, az itteni régi nagy családokról mesélt nekünk a főrabbi úr. Természetes volt, hogy a mádi zsinagógában imádkozzunk máárivot, nagyon felemelő volt mindannyiunk számára!

A hazaindulás előtt Deutsch fő-rabbi úr mindannyiunkat meghívott egy pohár finom borra, sőt a segítségével még egy hatalmas borospincét is felfedezhettünk. Ez volt az első ilyen út körzetünkben, de (ez még titok!) már szervezik előljáróink a következőt!

Kép és szöveg: Gáti Péter

PESTI SÓLET

A DOHÁNY UTCAI KÖRZET HAVILAPJA

WWW.DOHANY-ZSINAGOGA.HU

Sharon Asher, a Blogger Séf ajánlata

Hagyományos ízek modern köntösben... (6. oldal)

Közismert zsidó sportolók

Dr. Kemény Ferenc, Kárpáti Károly (7. oldal)

Babits Antal vallásbölcselő előadása (5. oldal)

Elhunyt Schindler listájának gépelője

Meghalt a 91 éves Mietek (Mieczyslaw) Pemper, Oskar Schindler egykori segítőtársa, aki legépelte az 1200 nevet, amely Schindler listájaként vált ismertté. A második világháborúban Pemper a dél-lengyelországi Plasow koncentrációs táborban Amon Göth SS táborparancsnok írónka volt, itt találkozott Oskar Schindler német gyárossal, akinek élete kockáztatásával jutatta el a foglyok neveit. S ezzel 1200 embert mentettek meg a haláltól.

A Krakkóban zsidó családban született Pemper 1958 óta élt Augsburgban, ahol elhunyt. Tanácsadóként részt vett Steven Spielberg Schindler listája című filmjének forgatásában is. 2001-ben a Szövetségi Érdemkereszt első fokozatával tüntették ki. Hat év óta a bajor nagyváros díszpolgára volt.

Kincseket ad vissza a Lipcsei Egyetem

Pert vesztített a Lipcsei Egyetem a holokauszt túlélőit képviselő Jewish Claim Conference ellen. A berlini bíróság által kihirdetett ítélet szerint az oktatási intézmény köteles átadni az JCC-nek, azt az egyiptomi régiségeket tartalmazó gyűjteményt, amelyet 1936-ban mélyen a reális ár alatt vásárolt meg Georg Steindorff, zsidó származású egyiptológus professzortól.

A német egyetem nem tudta cáfolni a zsidó kárpótlási követelésekkel foglalkozó JCC vádját, amely szerint a három évvel később az Egyesült Államokba emigráló egyiptológust kényszerítették gyűjteménye a valós értékénél olcsóbb továbbadására. A Lipcsei Egyetem Egyiptomi Múzeumának létrehozásában kulcsszerepet játszó Georg Steindorff 1951-ben hunyt el az Egyesült Államokban.

SÖLÁCH LÖCHÓ

Jelentése: „Küldjél, magadnak” ké-
meket Kánaánba, melynek határ-
ához érkeztek. A tizenkét törzsből
egy-egy férfiú vett részt a felderítés-
ben, tíz visszatérő – mint korábban
lapunkban már olvashattak, a go-
nosz gyülekezet, s ezért kell tíz férfi
az igazi közösséghez, a minjenhez
– azt javasolta, forduljanak vissza
Egyiptomba. Ketten, Józsué és
Kalév, Mózes sógora, Mirjám férje,
az út folytatása mellett foglalt állást.
Ezután közli az Ő való, hogy meg-
bünteti a kétkedőket és követőiket,
ezért minden 20 éven felüli férfi,
aki Egyiptomból, a rabság házából
kijött, de szívében szolga maradt,
a pusztában fejezi be életét. A hagy-
mány szerint ez Áv 9. napján tör-
tént, azon a napon, amelyen
mindkét Szentély elpusztult.

Mózes könyörgése után két fontos
törvényt ír még le a szidra. A pénteki
gyertyagyújtás és a rituális fürdő
mellett a Chále, az asszonyoknak
szóló harmadik fontos parancs.

Szó van még a férfiemberek által
hordott rojtokról, melyek héber neve
cicit, s a szó számértéke 600, ehhez
számoljuk az 5 csomót és nyolc szá-
lat, így megkapjuk a 613-at, amely
a parancsolatok összege.

KAJRÁCH

A heti szakasz a Kajrách féle lázadást mondja el. Kajrách előkelő levita családból származott, azzal érvelt, hogy Mózes és Áron túl sok jogot vindikálnak maguknak. Ő, aki Jichor nemzetségéből származik, kellett volna, hogy törzsfőnök legyen, nem pedig Uziél fia, akit Mózes e tisztségre kinevezett.

Novelláskötet a tótkomlói zsidóságról

Bergeni keringő címmel jelent meg Benedek István Gábor új novellaskötete, amelyben az író „egy régi, de sosem feledhető háborúról” szóló írásait gyűjtötte össze. Az 1937-ben született szerzőt 1944-ben deportálták szüleivel, két nagymamájával és hat évvel idősebb bátyjával Bergen-Belsenbe, Tótkomlósról, ahol az egyik legnagyobb hagyományú magyar zsidó közösség élt. Noha a szűkebb család túlélte a megpróbáltatást, a rokonság és a közösség számos tagja soha nem tért vissza. A kötetben szereplő történetek zöme ebből a másfél évből meríti anyagát.

A kémek, a vörös tehén és a büntetés

Dr. Frölich Róbert rovata

Kajrách maga köré gyűjtötte az elégedetleneket, valamint több kétes alakot, mint Dószon és Ávirom, valamint Ajn Pelesz fiát. Nem fegyverrel akarták az uralmat megszerezni, hanem a demagógia, a gúnnyal, a neveltségesség fullánkjaival. Kajrách és hívei bejárták a táborot, agitáltak és elégedetlenséget szítottak Mózes, illetve a Tóra törvényei ellen. Ekkor Mózes jobban fel volt háborodva, mint korábban és súlyos büntetést kért a bűnösökre és nem volt hajlandó imádkozni értük, amit akkor is megtett, amikor az Aranyborjút csinálták és bálványt imádtak. Bölcsseink szerint, Mózes azért javasolt Kajráchnak és csoportjának példás büntetést, hogy mindenki előtt nyilvánvaló legyen, a bűn és bűnhődés közötti összefüggés. A pártütöket végül elnyelte a föld, így ők és mindaz amilyük volt leszállt elevenen a sírba és befedte őket a föld. Kajrách fiai nem tartottak apjukkal, s később e családból származott Sámuel proféta.

CHUKÁSZ

Jelentése: törvényei. Még hozzá olyan törvény, amelyet nem érthetünk meg. S éppen ez a szidra írja le a Tóra legtitokzatosabb törvényét, a vörös tehén szertartását.

A zsidóság törvényei szerint, ha valaki megérintett egy halottat, tisztátalanná vált hét napig. A főpap levágta a hibátlan a vörös tehenet, melyen még nem volt járom és elégette, közben tűzre vetettek cédrusfát, izsópot és karmazsint, s a hamvát összegyűjtve friss vízbe szórták. Ebből hintették be a tisztátalanná vált embert. A cédrus a büszkeséget, az izsóp az alázatosságot, a karmazsin a bűnt jelképezi. Bölcsseink szerint Mózesből, a má-

sodik szentély pusztulásáig csak hét tehén felelt meg a követelményeknek. A szertartás eltűnt a zsidó életből és csak Eliahu próféta hozza vissza.

Meghalt Mirjam, Mózes és Áron nővére és elapadt a víz. Szólt az Ő.való Mózeshez vedd a botot és gyűjtsd egybe a közösséget, Te és Áron és előttük szóljatok a sziklához, hogy adjon vizet. Mózes azonban nem szólt a sziklához, hanem botjával kétszer ráütött és a sziklából ömleni kezdett a víz. I.ten tudatta Mózesel és Áronnal, mert nem hittek benne, nem jutnak be az Ígéret Földjére. Majd Mózes és Előzőr felkísérte Áront a Hór hegyére, Előzőr öltözött apja ruhájába, Áron pedig meghalt.

BÓLOK

Moáb királya volt. Aggódva látta Izrael hadi sikereit, előretöréseit és félelmében megoldást keresett. Bileámért, a pogány prófétaért üzent, a segítségét kérve. Bólok szorongása alaptalan volt, Izrael gyermekei csak akkor harcoltak, ha nem engedték a békés átvonulást. Rádásul a moabiták, Lót leszármazottai voltak, így megtámadásukat az Ő való megiltotta. Bileám sem ült a felkérésnek. Másodszor is üzent Moáb királya Bileámnak, aki kénytelen útnak indult. De a számára többet látott, mint ő. Látta az angyalt, aki elálta útját. A szamar leheveredett, nem ment tovább. Bileám megütötte az állatot, mire a szamar megszólt. Majd Bileám is látta az angyalt, aki meghagyta, menjen-e férfiaknak „de csak azt az ígét, melyet én mondok neked, azt mondjad”.

Bileám letekintett Poér csücsárol és figyelte Izrael táborát, hogy hatágú csillag alakzatban, példás rendben törzsek szerint állnak sátrai. Felkiáltott: „Milyen szépek a te sátraid Jákob, a te hajlékod, Izrael...” Átok helyett áldást mondott, s ez az első sor a mindennapi imáságunkba is bekerült.

PINCHOSZ

Áron unokája, Előzór fia volt. Nagy járvány dúlt a táborban, büntetésképp, mert Izrael fiai közül sokan midjanita lányokkal paráználkodtak. Pinchosz erélyesen fellépett, így a járvány lecsillapult, de máig vita téma, hogy cselekedete nem volt-e túlzás, önbíráskodás. Mivel kétszer is pusztított a járvány a táborban és sokan pusztultak el a Kajráh felkelés során is, az Ő való, újabb népszámlálást rendelt el.

A szidra második része azon plusz áldozatokat ismerteti, amelyeket az ünnepek napján mutattak be a Szentélyben. Tórai ünnepeket értjük ez alatt, mivel posztbiblikus ünnepek nem szerepelhetnek a Tórában. E héten Támmuz 17-én hajnalhasadtától napnyugtáig böjtölni szoktak, mert akkor kezdődik a gyászos három hét. Támmuz hó 17-én a következő tragikus események történtek: ezen a napon fordult ki Mózes kezéből a két kőtábla, amikor Mózes borjút bűnével szembe-sült a nép vezére. Ezen a napon ütöttek rést a városfalon, Jeruzsálem ostroma alatt e napon szűnt meg a mindennapi áldozat, mert nem volt áldoznivaló, ezen a napon égette el a Tórát Aposztémusz Antiachosz Epiphanesz főembere.

Az újkori olimpiák magyar újjáélesztője

Az ismert zsidó sportolókat, sportvezetőket bemutató sorozatunkban ezúttal megismerhetik azt az urat, akinek köszönhetően Magyarország már a kezdetektől részese lehetett az olimpiai mozgalomnak. Dr. Kemény Ferenc Coubertin báró jó barátja, a Nemzetközi Olimpiai Bizottság (NOB) egyik alapítójaként, s tagjaként is jelentős szerepet töltött be. Míg Kárpáti Károly az egyik legsikeresebb birkózónk volt, természetesen olimpiai bajnoki címmel.

Dr. Kemény Ferenc Nagybecskerekén született 1860. július 17-én és Budapest hunyt el 1944. november 21-én. A későbbi sportszervező, pedagógus le sem tagadhatta zsidó származását, hiszen eredeti neve Kohn...

Magyarországi és németországi középiskolai tanévei után a Budapesti Tudományegyetemen folytatta tanulmányait, ahol 1883-ban matematika–fizika, 1888-ban német–francia nyelv és irodalom tanári diplomát szerzett. Közben, 1884–1885-ben Párizsban a Collège de France, illetve a Sorbonne egyetemen tanult, illetve nyugat-európai tanulmányutat tett.

1885-től két évig Kőszegen, majd Brassóban, aztán 1890–1893 között Egerben, végül 1894-től 1920-as nyugdíjba vonulásáig Budapesten tanít, illetve igazgató. Ezt követően humanista munkássága még intenzívebbé vált. Kutató és nevelő tevékenysége a békemozgalom iskolai lehetőségeire, az idegen nyelvek tanítására és a testnevelés általános kérdéseinek vizsgálatára, valamint a pedagógia egészének kérdéskörére terjedt ki.

Kemény Ferenc párizsi tanulmányai idején alakított ki szoros barátságot Pierre de Coubertin báróval. Mindketten úgy vélték fontos az olimpiai gondolat felelevenítése. Coubertin Párizsban a Sorbonne-on 1894. június 16. és 23. közötti alapító nemzetközi kongresszuson meg-

hirdette az ókori olimpiai játékok felújítását, és a zárónapon életre hívta a Nemzetközi Olimpiai Bizottságot. Távmaradt magyar barátját is bevette az alapító atyák közé, így a magyar sport is az ötkarikás mozgalom alapítóinak egyike. Kemény Ferenc kezdeményezője, szervezője és életre hívója volt a Magyar Olimpiai Bizottságnak, mely 1895. december 19-én Budapesten, a Nemzeti Torna Egylet Szentkirályi utcai tornacsarnokának tanácstermében tartotta alakuló ülését, amelyen a testület elnökének Berzeviczy Albertet, társelnökének Gerendai Györgyöt (a Magyar Atlétikai Klub képviselőjét), titkárnak pedig Kemény Ferencet választották meg. A Nemzetközi Olimpiai Bizottság alapító tagjainak nevét az első újkori olimpia színhelyén, az athéni stadionban őrzik márványba vésvé. E híres sportpályának főbejárata előtt, egy kis olajfaligetben mondott beszédet dr. Kemény Ferenc a külföldi delegációk nevében az első újkori olimpiai játékok megnyitóján, a felújítást finanszírozó görög Averoff szobrának leleplezésekor. A kapu előtt jobbra találjuk egy táblán aranybetűkkel a tizenhat alapító nevét. Kemény Ferencet azonban fokozatosan háttérbe szorították. Az 1896-os első újkori olimpia megtartásának 10. évfordulóján, 1906-ban, Athénben rendezett jubileumi versenyek körüli viták lemondásra is késztették; 1907-ben április 4-én kelt levelével

Mindkét fogásnembben remekelt a szabadfogás bajnoka

Kárpáti Károly, Kellner Károlyként látta meg a napvilágot Egerben 1906. július 2-án, s 1996. szeptember 23-án hunyt el.

Debrecenben műugróként kezdett sportolni, majd később pártolt át a birkózáshoz. 1925-től a Debreceni TE, majd 1926-tól az Újpesti Torna Egylet (UTE) birkózója lett. 1927-től 1936-ig, tizenkilenc alkalommal

szerepelt a magyar válogatottban. A magyar birkózók közül ő volt az első, aki a kötöttfogású mellett szabadfogású birkózásban is jelentős eredményeket ért el, őt tekintik a magyar szabadfogású birkózóstílus kialakítójának. A fogásneben máig ő a legeredményesebb magyar birkózó, s az egyetlen olimpiai bajnok. Az 1929. évi párizsi Európa-bajnokságon ő nyerte a magyar szabadfogású birkózás első Európa-bajnoki érmét. 1930-ban és 1935-ben – mindkét alkalommal Brüsszelben – Európa-bajnok lett. Három olimpián vett részt, 1928-ban Amszterdamban még kötöttfogásban végzett a 4. helyen, 1932-ben Los Angelesben és 1936-ban szabadfogásban indult. Előbb ezüst-, majd Berlinben aranyérmet szerzett. Legnagyobb sikere után hagyta abba a sportolást. Szabadfogásban begyűjtött még

egy-egy Eb 2. és 3. helyet, viszont csupán egyszer nyerte meg a honi bajnokságot. Kötőfogásban szintén szerzett egy-egy ezüst-, illetve bronzérmet a kontinensbajnokságon. S egyéniben négy, míg csapatban kétszer nyert magyar bajnoki címet. Még sportolt, amikor már elkezdett edzőként dolgozni. 1937-ben tett birkózómesteri vizsgát a Testnevelési Főiskolán. Visszavonulása után középiskolai testnevelő tanárként ténykedett, s a második világháború után becapcsolódott a magyar sport újjászervezésébe. 1945-től haláláig a Magyar Olimpiai Bizottság tagja volt.

A londoni játékok után, 1948-ban rábízta a magyar válogatott felkészítését az 1952-es olimpiára. Emellett 1950-tól a Budapesti Honvéd birkózóinak vezetőedzője lett. Helsinkiben Hódos Imre és Szilvássy Miklós olimpiai bajnoki

címét, Polyák Imre ezüstérmét, – Polyák ezután még kétszer végzett a második helyen, s tizenkét év múlva, Tokióban állhatott fel végre a dobogó tetejére, – míg Gurics György bronzérmét nyert. Hiába volt a négy érem, s az addigi legjobb olimpiai szereplés, Kárpátit lemondatták a válogatott vezetőedzői posztjáról. Pályafutását 1967-ig a Budapesti Honvéd vezetőedzőjeként folytatta.

A sportággal tudományos alapos-sággal foglalkozott, 1949-től 1953-ig a Testnevelési Főiskola előadója is volt. Munkássága elismeréseként 1981-ben megkapta a Sportérdemérem arany fokozatát és a Nemzetközi Olimpiai Bizottság Olimpiai Érdemrendjének bronz fokozatát. 1985-től a Zsidó Hírességek Csarnoka (Jewish Hall of Fame) tagja. Kárpáti Károly sírja Budapesten. Kozma utcai izraelita temető 5B-5-31.

Goldmark-terem, a régi-új kulturális központ

A „Templom titkai” című sorozatunkban most a pesti zsidónegyed legendás Goldmark-termét mutatjuk be, amelyet május 10-én G. Dénes György-emlékesttel nyitottak meg újra. A terem az Országos Magyar Izraelita Közművelődési Egyesület, a legendás OMIKE előadásainak helyszíne volt a vészkorszakban, amikor zsidó művészek már nem kaptak szerződést színházakban.

Aki látta előző állapotában a Goldmark-termet, talán nem hiszi el, hogy a parányi színpadon 1939 és 1944 között háromfelvonásos operák mentek, néha negyven statisztával – idézte fel a terem múltját Zoltai Gusztáv, a Mazsihisz és a BZSH ügyvezető igazgatója, a megnyitón.

S valóban, a Pesti Izraelita Hitközség Wesselényi utca 7. szám alatti Goldmark adott helyet az OMIKE Művészakciójának. Az első zsidótörvény után, az 1939-es évad végén a zsidó színészek közül sokan nem léphettek színpadra. Bálint Lajos, a Magyar Színház dramaturgia javasolta, hogy mint Berlinben, legyen állandó színház. A hitközségben Ribáry Géza ügyvéd vállalta – Bálint Lajos szavaival – a „száműzöttek szigetének” megalapítását. A színház 1939. november 11-én nyitotta meg kapuit. Fellépett itt Básti Lajos, Mányai Lajos, Pártos Erzsi, Komor Vilmos, Rádai Imre, Salamon Béla és még sokan. Az énekesek közül Relle Gabriella, Ernster Dezső, a nemrég elhunyt Rózsa Vera. A zsidótörvények miatt nem csupán a

művészek szorultak le a színpadokról, de a zsidó közönség sem látogathatta a színházakat, mozikat, csak a Goldmark-teremben találkozhattak a kultúrával, így minden este telt házzal játszottak. Az OMIKE Művészakció több ösbemutatót tartott. Már az első évadban harmincnycol műsort játszottak százhuszonöt előadásban, negyvenezér néző előtt. A nézőszám egy év múlva húszezerrel nőtt, az 1942-1943-as évadban pedig száznolcvanezerre emelkedett. (Ebben az évadban majdnem ötszáz előadást tartottak.) A Művészakció előadásai telt házakat vonzottak, a bérletek rendre elkelték. De nem egyedül a Goldmarkban játszottak; a Hollán utca 21/B szám alatt lévő kultúrteremben és a Bethlen téren is rendeztek programokat. A színház vezetői félték a zajos sikertől, a méltató újságcikkektől, mert mindez a színház létét veszélyeztetthette. Már az OMIKE Művészakció működése előtt megindultak a jobboldali sajtótámadások, melyek azzal vádolták a zsidó színészeket, hogy többet keresnek alkalmi fellépésekkel, mint azok, akiknek ál-

landó szerződésük van. A német csapatok megszállása után a színház előadásait betiltották. A terem hálóhely lett, az öltözőkben működött a konyha, a színpadot raktárrá alakították.

A színház egykori tagjait munkaszolgálatra hívták be, gettóba zárták, haláltáborokba vitték. Az OMIKE Művészakció mártírjainak emléktábláján száztizenegy színész, rendező, író, zeneszerző, képzőművész, operaénekes, zenész neve olvasható.

A második világháború után más szerep jutott a Goldmark-teremnek, a hitközség és a budapesti zsidóság kulturális centruma maradt, de már csak ad hoc műsorokkal, vallási rendezvényekkel várta az érdeklődőket. A felújítással a Goldmark-teremben egy 140 személyes ultramodern né-

Az izraeli gasztronómia kialakulásának története

A bibliai és régészeti feljegyzések bepillantást nyújtanak a térség életébe. Izraelben a vallási és etnikai hatások eredményeként kulináris olvasztótégely lett a konyhaművészet.

A második Templom időszakában, a hellenisztikus és római kultúra erősen befolyásolta a konyhaművészetet, különösen Jeruzsálemben a papok és az arisztokrácia körében. Bonyolult ételeket szolgáltak fel, amelyek tartalmaztak pikáns fogásokat, halakat, pácolt húsokat, friss zöldségeket, olajbogyókat, fanyar és édes gyümölcsöket, valamint alkoholtartalmú italokat. Az alapanyagok a köznép számára is fontos szerepet játszottak, amelyeket a mai modern izraeli konyha is jól ismer, mint az: olajbogyó, füge, datolya,

A Blogger Séf ajánlata

Sharon Asher

A receptek 6 személyre szólnak »

Fokhagymakrém leves cipóban

Hozzávalók: 5-6 gerezd fokhagyma, 3dkg margarin, 4dkg liszt, 3 evőkanál tejszín, 1 tojássárgája, 1,5 l víz, só, bors, 6 db cipó

Elkészítés:

A fokhagymát megtisztítjuk, és vékony szeletekre vágjuk. A margarinban pár percig pároljuk a fokhagymát, majd hozzáadjuk a lisztet és világosra pirítjuk. Fél liter hideg vízzel elkeverve főzzük. További 5 percig forraljuk kis lángon, majd a tűzről levéve szitán átszűrjük. Habverővel összekeverjük a tojássárgáját a tejszinnel, majd hozzáadunk egy liter vizet, és készre főzzük. Sóval, borssal ízesítjük. A cipók tetejét levágjuk, a belsejüket kivájjuk és belemerjük a levest.

Brokkoli felfújt

Hozzávalók: 1 kg friss brokkoli, 50 dkg krémsajt, 6 tojás, 30 dkg reszelt ementáli sajt, 3 ek. zsemlemorzsza, 6 dkg margarin, szerecsendió, fehér bors, só

Elkészítés:

A brokkolit megtisztítjuk, megmossuk, és rózsákra szedve bele-dobjuk a forrásban lévő sós vízbe, 10 percig főzzük, majd leszűrjük. A krémsajtot elkeverjük a tojásokkal és a sajttal, ízlés szerint sót, borsot és szerecsendőt adunk a masszához. A kivajazott formába beletesszük a brokkolit, majd ráöntjük a masszát. A tetejére margarin darabokat teszünk. Előmelegített sütőben 170 fokon 20 percig sütjük. Párolt rizzsel és sajtmártással tálaljuk.

Baracktorta tejszínnel

Hozzávalók: Tésztához: 25dkg liszt, 13 dkg margarin, 13dkg cukor, 1 tojás, 1 tasak sütőpor, 1kg barackbefőtt

A krémhez: fél liter tejszín, 2 tojás, 1 evőkanál liszt, 2 csomag vaníliás cukor, fél citrom leve.

Elkészítés:

A tésztát jól kidolgozzuk és kivajazott 24 centiméteres tortaformába simítjuk, ráhelyezzük a cikkekre vágott barackokat. 170 fokon 20 percig sütjük, míg a teteje pirosodni kezd. Kivesszük a sütőből és ráöntjük az előzőleg összekevert tejszínes krémet, visszarakjuk a sütőbe még 20 percre, ha félig megsült a maradék barackokkal díszítjük a tetejét. Ezt is 30 percig sütjük, hogy szép aranyárga legyen.

így Lengyelországból és Oroszországból. Ők cionista úttörők voltak, akik elutasították a korábbi ízeket és nagyobb érdeklődést mutattak a mediterrán éghajlat étkei iránt. Fontosnak tartották alkalmazni a helyi terményeket elsősorban a zöldségeket, mint a cukkinit, paprikát, padlizsánt, articsókát és a csicserborsót. Az első héber szakácskönyvet, Erna Meyer írta 1930-as években, a Palesztin Szövetség a Nők Nemzetközi Cionista Szervezet segítségével. Arra buzdította a szakácsokat, hogy használják a mediterrán fűszernövényeket, mint közel-keleti fűszereket és a helyi zöldségeket a főzéshez. Az 1948-1958-as időszakot az élelmiszerhiány, a jegyrendszer és a megszorítások jellemezték az országban. Ekkoriban több mint egymillió zsidó bevándorló érkezett, főleg az arab országokból, de az európai holokauszt-túlélők beáramlása is jelentős volt. A több hullámban bevándorló közép-, és kelet-európai zsidók készítették és népszerűsítették a finom rétest, valamint karamellizált tésztát a Kugel Jerushalmit, az orosz zsidók a borscst, és a pácolt halat, míg a magyar zsidók a libás ételeket. Majd 1948 után a legnagyobb változást a nagy zsidó migráció hozta, amikor Törökországból, Irakból, Kurdisztánból, Jemenből, valamint Észak-Afrikából, elsősorban Marok-

Sharon Asher

<http://izrael-kulturaja.blogspot.com/>

Elnökünk sikere az Európai Unió konferenciáján

A zsidó, a keresztény és az iszlám vallás megbékéléséről tartott megbeszélést június 2-án Gödöllőn az Európai Unió. A konferencián felszólalt Zoltai Gusztáv is, a Mazsihisz és a BZSH ügyvezető igazgatója, körzetünk elnöke. A Dohány zsinagóga világi vezetőjének beszédét hatalmas tapsal jutalmazták a küldöttek. A beszéd jelentős részét most Önök is olvashatják.

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

A közvélekedés úgy tartja, a második világháború után itt él a kontinens legnépesebb zsidó közössége. Ennek egyik oka, a XIX. században, a polgárosodó Európában az Osztrák-Magyar Monarchia volt az a terület, ahová szívesen menekült az oroszországi, a lengyelországi üldözések és a mélyszegénység elől a zsidóság. Az emberi jogokat itt viszonylag széles

váló uralkodónak jutott osztályrészül, hogy a tatár betöréskor megvédje hazáját és Európát. A vad támadás szörnyű pusztítást hozott, amit tetézett az országgrésznyi területek urainak viszálykodása. Amikor a béke helyreállt, IV. Béla szerette volna megújítani hatalmát. De kirabolt kincstára üres volt, ezért Velencébe utazott, ahol zsidó bankároktól kért és kapott jelentősebb összegű köl-

és magas pallók védték. A régen itt honosok és az új hazát talált emberek ezt azzal viszonozták, hogy felgyorsították szellemi és társadalmi asszimilációjukat. S még a náciizmus elől elmenekült, sőt a holokauszt atomrobbanását túlélte, elszármazott amerikai, európai, izraeli zsidók is büszke érzéssel tartották meg magyar tudatukat. A zsidóság régi, ősi kapcsolatokat ápolt a magyarsággal. Az etnogenezis korszakában a belső-ázsiai magyar és kazár törzsek fegyveres szövetséget kötöttek, s később az államalapító István király leánytestvérét is az ilyen nemzetségből származó, s így fejedelemmé lett Ába Sámuel vette feleségül. Ha a múlt terített asztaláról csipegetünk, említsük meg IV. Bélát. A ki-

cönt. Ezek az Itáliában élt pénzemberek példát adtak arra, hogy a különféle kultúrák, vallások, nyelvek, életformák megismerése erősíti az országot, semmint gyengíti azt. Talán ez az emléke is közrejátszott abban, hogy 1251-ben úgy alkossa meg híres zsidó törvényét, hogy az szádokkal később is hatást gyakorolt a Kárpát-medencében. A magyarság, hűen I. Szent István hagyatékához is, befogadó nemzetnek bizonyult a zsidóság vonatkozásában. Ez kifejezésre jutott az európai értékrendet közvetítő magyar főurak, az Eszterházyak, a Festetichek, a Dessewffyok, a báró Eötvösök esetében, akik sokféle módon lettek a zsidók, köztük számos kiemelkedő, világhírré szert tett tehetség támogatói. Az ipartermelés és a fejlesztés kéz a

kézben járt az oktatás, a tudományos munka elmélyítésével. Talán nem lehet véletlen, hogy a fizikában, a kémiában, a matematikában, a gyógyaszatban oly sok magyar születésű zsidó ifjú – Szilárd Leó, Neumann János, Wigner Jenő és mások — jutottak nemzetközi hírnévre, kaptak Nobel-díjat. És az sem véletlen, hogy a művészetek jóformán minden ágában ott álltak a megbecsültek élvonalában a Magyarországon születettek, gondolkunk Molnár Ferencre, Kálmán Imrére, Czukor Adolfra és Györgyre. A kivételes tehetségek gazdagon termő földje volt a magyar világ. A mai magyar zsidóság él a szabad-

felgyógyulást, s ehhez nemzetközi zsidó szakmai erő is járul. A zsidó közösségi élet – követve a tórai parancsot – nagy figyelmet szentel az elesetteknek. A szociális háló megfelelően működik, kiváltképp, ha a holokausztot túlélte személyekről van szó. Közismert: a zsidó nem térítő vallás. Természetesen, akik a zsidó szellem és hit szerint kívánnak élni, – sokat tanulva, tapasztalva, vizsgálva, – megtehetik: a betérők előtt nyitva a kapu. Az áttért, immár új vallásában, éppen olyan hitbéli jogokkal és kötelezettségekkel bír, mint a zsidóságra beleszületettek. A kiválasztottság eszmei kötelezettség Istennel, nem előjog és nem felsőbbrendűség. Inkább alázat, a 613 parancsolat megtartása. Az ábrahám szövevény elfogadása, a szombat, a kóserság, a mózesi előírások tökéletes érvénye. A magyar zsidóság – ezt Goldmark Károly mondta – a harmónia gyermeke. Ennek jegyében él tudatosan és dolgozik, alkot, terem. Tágabb eszmei körben barátként, közös, ősapai rokonként tekint az iszlámra. A magyar zsidóság olyan tudósokat adott a XIX. században a mohamedán világnak, mint Goldziher Ignác és Vámbéry Ármin. Goldziher a pesti zsidó hitközség hivatalos irodai tisztviselője volt, miközben megalkotta az arab nyelvészet, az iszlám társadalmi építkezés és vallástudomány Mount Everestjét. Személyes vágyam, hogy mielőbb – végre – utcát is elnevezzenek róla abban a városban, ahol élt, tanult és alkotott. A keresztény egyházakkal jó a kapcsolatunk. Kölcsönös tisztelet és nagybecsülés jellemzi együttműködésünket. A keresztény-zsidó párbeszédnek vannak hivatalos fórumai; el tudnám képzelni, hogy ezt kulturális vonatkozásban tovább fejlesztik. Az Őszövetség tárgykörben lehetnének közös könyvkiadásaink. Voltak már szikeres tudományos konferenciák, ezt az utat folytathatnánk. Kutathatnánk közösen egy-egy meghatározott témában, például valamely kiemelkedő családról, meghatározó személyiségről. Lehetőséget látok – akár sorozatban is – egyházi zenei programok, hangversenyek megrendezésére. Végezetül Dávid király egyik szoltára jut az eszembe: „Dicsérjétek az Örökkévalót hárfával és hegedűvel”. És jó szóval, teszem hozzá, mint itt, ezen a tanácskozáson. ...